

DEN OMODERNA MODERNITETEN

HANS LAGERQVIST

*Den kognitiva språkforskningen sägs vara modern.
Men så särskilt vetenskaplig är den inte.*

Den unge forskaren sade, inte utan stolthet i rösten: – Det här är den absolut senaste metodiken inom språkvetenskapen!

Vi var några stycken, däribland en grånad professor i lingvistik, som hade inbjudits till ett seminarium om kognitiv språkforskning, en vetenskapsriktning som metvetet använder konkret och naivt tänkande för att förklara språkets grammatik och betydelse. Professorn hade frågat föredragshållaren: "Kan du förklara den vetenskapliga grunden till den språkliga kognitionsforskningen?". Men det enda svar han fick var således undvikande, även om forskaren själv inte förstod det. Han fortsatte nämligen:

– Praktiskt taget *alla* språkforskare

HANS LAGERQVIST är *Fil dr i romanska språk*.

tillämpar idag kognitiv metodik. Och den är *mycket* modern, tillade han.

Vetenskap var således för honom att syssla med tankar som låg i tiden och som andra förordade. Han såg vetenskaplighet som en modefråga och som något man kan rösta fram, dvs ju fler som lägger sin röst på, exempelvis, språkvetenskaplig kognitionsforskning, desto riktigare är den och ju större anledning har man att ägna sig åt den. Han insåg inte, att dessa argument var helt ovetenskapliga och att ingen sund forskare resonerar på det sättet. Ändå hade man kunnat förlåta honom hans besynnerliga uppfattning om vad vetenskap är för något, under förutsättning att kognitionsforskningen verkligen stått på vetenskaplig grund. Men gör den det? Och var den gamle professorn "ute och cyklade" som ställde just den frågan? Låt oss se närmare på några credon inom den kognitiva språkforskningen.

Man hävdar till exempel, att det vi säger eller skriver motsvaras av

"mentala föreställningar" (*mental representations*), eller bilder helt enkelt. Så menar den amerikanske lingvisten Ronald W. Langacker, en varm föreläsare av *s k kognitiv grammatik*, att om vi exempelvis säger *The lamp is over the table*, så "ser" vi inom oss en lampa hängande över ett bord¹. Detta skulle möjligen kunna låta bestickande, men saken förlorar hastigt i relevans när vi kommer in på abstrakta ord såsom *dygd, känsla, karaktär, tänka, minnas*. Vilka "mentala föreställningar" framkallar de? Oftast sannolikt inga som helst eller möjligen olika bilder beroende på person. Och personligen har jag svårt att tro, att böjningsändelser och bestämd/obestämt artikel överhuvud taget framkallar några bilder hos den talande. Det är signifikativt, att Langacker analyserar den ovannämnda meningens som *Lamp over table*, dvs genom att ta bort bestämda artikeln och verbformen. Man inser, att den kognitiva grammatiken ger stort utrymme åt subjektivitet och tyckande, medan

sann vetenskap bygger på objektiv insikt. Den kognitiva grammatiken är därför, skulle jag vilja säga, snarast något slags populariserad modieförställning om vad språk är för något.

Ikoniskt språk

En annan kognitiv trossats är att språket är, som man säger, *ikoniskt*. Med det menar man, att de ord vi uttalar i sin form speglar sina respektive betydelse, och det även på det grammatiska planet. I en tämligen nyutkommen lärobok i historisk lingvistik med den alltför lovande titeln *Understanding Language Change*² hävdar således författarinnan, April M. S. McMahon, att ett substantivs pluralform i normalfallet är längre än dess singularform, vilket i sin tur skulle bero på att pluralis innebär ”mer” än singularis, dvs ett ikoniskt förhållande. Detta stämmer i exempelvis engelska, där *boy* heter *boys* i pluralis, och det stämmer också i vårt eget språk: det heter *pojke* men *pojkar*, *bok* men *böcker*. Tyvärr är det lätt att hitta exempel på avvikelser från ”normaltillståndet”. I franskan står singularformen *garçon*, ”pojke”, mot pluralformen *garçons*, men båda uttalas på samma sätt. Och i samma språk har substantivet *cheval*, ”häst”, pluralformen *chevaux*, i vilken slutbokstäverna *aux* motsvarar endast ett språkljud. Här är således singularformen längre än pluralformen i uttalet. Ryskan uppvisar också exempel som strider mot det kognitiva antagandet. På ryska heter ”ord” *slóvo* (jag markerar betoning med akut accent) i singularis

nominativ men *slová* i pluralis. Substantivets längd påverkas alltså inte av att det hamnar i flertal. I genetiv heter samma ord *slóva* i singularis men *slov* i pluralis. Här finner vi samma situation som i uttalet av franska *cheval - chevaux*, dvs pluralis är kortare än singularis. Men även om man genom omfattande undersökningar skulle finna, att pluralformer vanligen är längre än singularformer, kan man därav dra slutsatsen att det rör sig om *ikonicitet*, som kognivisterna säger, dvs om en i språket inneboende strävan mot formell och betydelsemässig likformighet? Nej, det kan man inte. För det första skulle orsaken till en sådan eventuell likformighet lika väl kunna vara en annan, för det andra utgår ikonicitetsteorin inte från språkliga realiteter, den är ett slags modell som man liksom en pepparkaksform vill trycka på språket.

Saknar vetenskaplig förankring

Uppsalaforskaren och språkfilosofen Sören Stenlund har i en artikel om språklig kognitionsforskning³ påpekat, att den inte är någonting annat än sin vokabulär, och att den således inte har någon förankring i vetenskapliga resonemang eller ställningstaganden. Detta är naturligtvis ett mycket graverande faktum och det visar att det här i själva verket rör sig om någonting annat än ”kejsarens nya kläder”.

Undertecknad har själv gått ut och frågat ”kognitiva” kollegor inom språkförhållanden om deras vetenskaps

grunder, men varje gång med samma magra resultat. Antingen har man i tysthet förbigått frågan, eller också har jag – hör och häpna! – blivit utskälld för att ha ställt den. Den förnärmade forskaren har då vanligen avslutat med orden att ”så här gör ju

” Jag har fått det bestämda intrycket, att ingen språklig kognitionsforskare i vårt land frågat sig vilken den vetenskapliga grunden till deras forskning är. Om det verkligen skulle vara så, är det naturligtvis en skrämmande situation, lika skrämmande som det är, att forskare som genomskådat det kognitiva betraktelsesättet och därför inte delar kollegornas slutsatser, avskedas från sin tjänst, något som faktiskt har hänt.

”

alla nuförtiden, det borde du väl veta!”, ett, som vi har sett, minst sagt ”risigt” argument. Jag har fått det bestämda intrycket, att ingen språklig kognitionsforskare i vårt land frågat sig vilken den vetenskapliga grunden till deras forskning är. Om det verkligen skulle vara så, är det naturligtvis en skrämmande situation, lika skräm-

mande som det är, att forskare som genomskådat det kognitiva betraktelsesättet och därför inte delar kollegornas slutsatser, avskedas från sin tjänst, något som faktiskt har hänt. Samtidigt tillsätts kognitionsforskare inom de språkliga disciplinerna och pengar delas ut för att stödja en forskning som saknar objektivt fundament och som med all sannolikhet aldrig kommer att föra kunskapen om vare sig det svenska, franska, ryska eller något annat språk framåt. Man kan

undra, hur det kan ha gått så snett. Det måste ske en tillnyktring och självständigt vetenskapligt tänkande måste åter komma till sin rätt, annars är det risk att det på somliga språkinstitutioner i vårt land inom kort inte kommer att finnas någon som kan föra en kritisk och oberoende språkvetenskap vidare. Dessa ord är naturligtvis inte ett uttryck för bakåtsträvande, men allt är inte guld som glimmar, och inom vetenskaperna – det må sedan gälla fysik, zoologi eller

språkforskning – finns bara en beständig modernitet, nämligen det kritiska och självständiga tänkandet.

¹ Exemplet återfinns i Langackers artikel 'Cognitiv Grammar' i samlingsvolymen *Linguistic Theory and Grammatical Description*, utgiven av F. G. Droste och J. E. Joseph, Amsterdam-Philadelphia 1991.

² Cambridge University Press 1994.

³ 'Språket och det mentala', Filosofiska institutionen vid Uppsala universitet 1996.

Få Carl Bildts veckobrev direkt hem i datorn!

En växande skara läser Carl Bildts elektroniska veckobrev – beställ det kostnadsfritt Du med!

Sedan 1994 skickar Carl Bildt ut ett elektroniskt veckobrev till en växande skara människor. Närmare 15.000 samhällsintresserade personer får en gång i veckan läsa om hur Carl Bildt ser på det som händer i svensk och internationell politik. Veckobrevet ger beskrivningar av förlopp och händelser som dominerar eller kommer att dominera nyhetsrapporteringen. Carl Bildt ger sin bild av sitt arbete. Vad gör en partiledare under en vecka, vad planerar han att göra under nästa?

Vem som helst kan få Carl Bildts veckobrev direkt hem i den egna datorn – teknikens enkelhet skapar nya möjligheter för politiker att ha direkta kontakter med medborgarna och för medborgarna att ha direkta kontakter med sina politiker. Politikens former förnyas, en ny diskussion kan föras.

Du kan kostnadsfritt beställa Carl Bildts elektroniska veckobrev på flera sätt:

Via e-post skickas prenumerationsärenden till e-post-adressen: listserv@listserv.moderat.se

För beställning av veckobrev skriv i meddelanderutan (ej i rubriken):

subscribe veckobrev Förnamn Efternamn

exempel: subscribe veckobrev Anders Andersson

Beställningen skickas från den adress du önskar få brevet till.

På Internet kan du besöka Carls Bildts hemsida som har ett formulär som är enkelt att fylla i, se bilden. Adressen på Internet: <http://www.moderat.se/cb/cbvb.htm>

Faxa till 08-21 61 23.